

ANDRAGOGIK YONDASHUVNING TIL TA'LIMIDAGI O'RNI

Madina Alimova

Alisher Navoiy nomidagi ToshDO'TAU tadqiqotchisi

ANNOTATSIYA

Zamonaviy, raqobatbardosh xodimga ish faoliyati davomida istiqbolli rejalarini ro'yobga chiqarishda ta'lim ko'maklashib turadi. Muvaffaqiyatning kaliti o'z ustida tinimsiz ishlash, yangi bilimlarni olishda deb ayta olamiz. Hamda muloqat madaniyati bilan bir qatorda til bilish ko'nikmalariga ham ega bo'lishi talab etiladi. Maqolada til ta'limida androgogik yondashuvning ahamiyati haqida qarashlar berilgan.

Kalit so'zlar: andragogika, pedagogika, psixologiya, xorijiy til, metodika.

KIRISH

Ta'lim, o'qish haqida so'z borganda bizni ko'z oldimizga yosh bola, o'smir yoshdagi o'quvchilar kelishiga o'rganib qolganmiz. Lekin rivojlanib borayotgan zamonaviy dunyoda yoshi katta shaxslar ham doimiy bilim olishga, malakasini oshirishga ehtiyoji balanddir. Muvaffaqiyatga erishish uchun o'z sohalari doirasida malaka oshirishlari, qayta tayyorlov kurslarida o'qish, o'z ustida ishlash, yangi kasblar o'rganishga bo'lgan ehtiyoj borligi sabab kattalar ta'limi (androgogika)ga bo'lgan qiziqish oshmoqda. Ayniqsa 1998-yil YuNESKO tomonidan Gamburgda o'tkazilgan Butunjahon konferensiyasida kattalar ta'limi XXI asrda "eshiklarni ochuvchi kalit" deb e'tirof etilgani hamda Birlashgan Millatlar Tashkilotining (BMT) 1999-yilni "Xalqaro keksalar yili" deb e'lon qilish to'g'risidagi qarori munosabati bilan andragogikaga qiziqish kuchaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Komillikka intiladigan shaxs mehnat faoliyatidan ajralmagan holda yangi bilim, ko'nikmalarni oladi va saboqlarni ish jarayonida qo'llab malakaga aylantiradi. Ularga yangi bilimlarni berish jarayonida bolalar va kattalar ta'limidagi farqlarni bilish kerak. Bolalar ta'limi va kattalar ta'limini ajratib turadigan asosiy omil bu tajribaning mavjudligi hamda katta yoshli o'rganuvchilar ta'limda undan foydalana olishlaridir. Tajriba insonga kamolot hamda yetuklikni beradi va aynan shu sabab kattalar o'rganish jarayonida hal qilmoqchi bo'lgan muammolarni keltirib chiqaradi. Katta o'rganuvchilar uchun ta'lim jarayoni real hayotdagi o'z qiyinchiliklarini hal qilish

vositasidir. Bu o‘rinda andragogika va pedagogikaning munosabati alohida qiziqish uyg‘otadi. Agar siz semantika va rasmiy mantiqqa amal qilsangiz, unda andragogika kattalar ta‘limi fanidir, pedagogika esa bolalar ta‘limi fanidir. “Andragogika” tushunchasi ilmiy atama sifatida 1833-yilda nemis pedagog -tarixchisi A.Kapp tomonidan fanga kiritilgan hamda grek tilidan (Andros – erkak, odam; agogeyn-yetaklash) olingandir. Shunday qilib androgogika bu - “katta odamni yetaklash” degan ma‘noni anglatadi. Ushbu termin o‘qitishga dahldor bo‘lgani uchun, o‘qitish yordamida yetaklash ma‘nosida tushuniladi. XX asrning 1950-1970-yillarida androgogika kattalar ta‘limi haqidagi mustaqil yo‘nalish sifatida rivojlanishi F.Peggeler, B.Smolovichev, L.Turos va boshqalarning nomlari bilan bog‘liq. 1970-yillarda andragogika asoslarining yakuniy shakllanishi amerikalik olim M.Nouls izlanishlari bilan bog‘liq. Uning “Kattalar ta‘limida zamonaviy amaliyot. Androgogika pedagogikaga qarshi” ishi yangi fan asoslarini shakllantirgan.

Quyidagi mualliflarning tadqiqotlari andragogik yondashuvni o‘rganishga bag‘ishlangan: L.V. Linevich (2002), S.A. Filina (2005), A.V. Glazyrina (2006), A.I. Kukuyeva (2010) va boshqalar L.V. Linevich universitetda talabalarni o‘qitishga andragogik yondashuvga bag‘ishlangan dissertatsiya tadqiqotida texnik oliy o‘quv yurtidagi andragogik sharoitlarni belgilaydi va ilmiy asoslaydi. Andragogik yondashuvning mohiyati muallif tomonidan ta‘lim maqsadlarini konkretlashtirish, ta‘lim tamoyillarini taqsimlash, ta‘lim mazmunini qurish mezonlari va tamoyillarini ishlab chiqish, ta‘lim faoliyatini tashkil etish usullari va shakllarini tanlash orqali taqdim etiladi.

Kattalar deganda biz qaysi yosh qatlamini tushunamiz? Kattalar ta‘limiga ehtiyoj mehnat bozori bilan bog‘liq. Bu esa mehnatga layoqatli qatlamni o‘z ichiga olishini bildiradi. Yosh masalasida adabiyotlarda turlicha qarashlar bor lekin yaxlit ma‘lumot berilmagan. Xususan rus olimi S.I.Zmeyovning izlanishlarida o‘n sakkiz yoshdan oltmish besh yoshgacha deb qayd etilgan. Ta‘lim jarayonida andragogik yondashuvga amal qilish orqali samarali natijaga erishish mumkin. Bu o‘rinda psixologlar katta yoshli ta‘lim oluvchini o‘quvchi yoki talabadan farqlab turuvchi 5 ta asosiy belgilarni belgilab berishgan. Biz ularni bilib olishimiz va til o‘rgatish jarayonida o‘rinli qo‘llay olishimiz kerak. Ular quyidagilar:

Avvalo, katta yoshli inson o‘zini mustaqil, o‘z-o‘zini boshqaradigan shaxs sifatida anglaydi va uni boshqarish harakatiga ko‘p hollarda tanqidiy munosabatda bo‘ladi.

Keyin, katta yoshli inson dunyoqarashni shakllantiradigan hayotiy, ijtimoiy, kasbiy tajribaning katta zahirasini to‘playdi va

kelayotgan har qanday axborotni shu tajriba nuqtai nazaridan baholaydi.

Uchinchidan, katta yoshli inson o'qishga amaliy yondashadi, o'qish yordamida hayotiy muammolarini hal etishga harakat qiladi.

To'rtinchidan, o'quvchi yoki talabdan farqli ravishda, u olgan bilimlarini shu zahoti qo'llashga va o'quv jarayonidan shu zahoti qoniqish hosil qilishga harakat qiladi.

Beshinchidan, uning axborotni idrok etish jarayoni emosional baholash bilan birga kechadi, bunda uning miyasi salbiy hissiyot uyg'otadigan har qanday axborotni to'xtatib qo'yishga harakat qiladi.

Andragogika kattalar ta'limining nazariy asosidir. Til andragogikasichi? bu katta yoshdagi o'rganuvchilarning yosh xususiyatlari, kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirish, mazkur jarayonni pedagogik tomondan boshqarish uchun ta'sirli usullarni ochib beradigan hamda metodikaning xorijiy tillarni o'rgatish bo'limidir. R.P.Milrud izlanishlariga ko'ra kattalar uchun xorijiy til kurslariga asosiy talablar quyidagilar:

- qo'yilgan maqsadga mos o'quv dasturni tuzish;
- o'quv dasturi mazmuning shaxsiy ahamiyati;
- kursning amaliyligi.

Bu talablarga amal qilgan holda kattalarga til o'qitish jarayonida mavjud muammolarga ham e'tibor qaratish kerak. Katta yoshli auditoriyalarda xorijiy tilni o'rganish bilan bog'liq quyidagi muammolarni ko'rishimiz mumkin:

-Xorijiy tilni o'rganishda shaxsiy tajribaning borligi. Katta yoshli shaxsning maktab va undan keyingi ta'lim jarayonida shakllangan tajribasi sababli o'rganish jarayoniga o'z qarashlari bo'ladi. Masalan ko'p kattalar zamonaviy kommunikativ o'quv metodini tan olishmaydi. Bu metodga ko'ra til turli hayotiy vaziyatlar kommunikatsiya vositasi sifatida xizmat qiladi. Ular grammatik tarjima usullarini avval ko'rishadi.

- Ijtimoiy majburiyatlar. Katta odamlar hayoti kundalik, oilaviy, professional tashvishlar bilan bog'liq bo'ladi. Shu sababli chet tilini o'rganishga vaqti yetmaydi. Til o'rganish nafaqat vaqt balki investitsiya hamda kuch sarflashni talab etadi.

-Moliyaviy muammolar. Hammada ham chet tillarini qo'shimcha o'rganish uchun kurslarga borish sharoiti bo'lavermaydi. Ana shunday kurslarda o'qituvchi nazorati, til o'rganish muhiti bo'ladi bu esa o'z o'rnida til materialini oson o'zlashtirishiga imkon beradi.

-Til o'rgatish materiallarni tanlanishi. O'rganuvchining professional faoliyatiga oid til materialidan foydalanishi, bu

so‘zlashuv mashqlariga ham taalluqlidir. Aksariyat darslarda faqat gapirish ko‘nikmasi shakllanishiga da‘vogar bo‘lishadi, yozuv ko‘nikmasi qiziq emas kabi fikrlarni aytishlari mumkin. Biroq barcha til bilish ko‘nikmalari bir biri bilan chambarchas bog‘liqdir.

- Bilish darajalarini har xilligi . Odatda o‘rganuvchilar tezroq o‘zlashtirishlariga zahiradagi bilimlari sabab bo‘lishi mumkin. Biroq bor bilimlarning to‘g‘ri emasligi yangi bilim olishga salbiy ta‘sir qiladi . Tajribaga ko‘ra bunday yangilash bilimlarni unutish qiyin kechadi.

-Professional maqom. Katta yoshli o‘quvchining kasbiy holati ham kommunikatsiya jarayonini belgilaydi. Professional maqom o‘qituvchi tomonidan tanlanadigan vazifalarda muhim rol o‘ynaydi.

-Begona madaniyatni qabul qila olmaslik. Katta yoshli auditoriyaning ongiga o‘z madaniyati singgani o‘rganish jarayonini susaytirishi mumkin . Chunki til –bu madaniyatning o‘ziga xos ko‘rinishidir. Kattalardagi dunyo qarashni shakllanganligi, lingvistik fikrlash mavjudligi boshqa madaniyatning xususiyatlarini, til tuzilishini qabul qila olmasligi ham chet tilini o‘rganishda qiyinchiliklarga sabab bo‘lishi mumkin.

XULOSA

“Pedagogika”(bolalarga ta‘lim berish) hamda “andragogika” orasida katta farqlar mavjud. Pedagogikadagi metodik yondashuv andragogik ta‘limda ijobiy natija bermasligi mumkin. Shiddat bilan rivojlanayotgan zamonda soha doirasida olingan bilimlarni yangilab borilishi talab etilmoqda. Andragogik ta‘lim orqali kadr nafqat o‘zi balki faoliyat yurutayotgan tashkilotini rivojlanishiga ham o‘z hissasini qo‘shayapgan bo‘ladi. Yuqorida aytilganlarning barchasiga asoslanib kattalar auditoriyasida yangi ma‘lumotni idrok etish va o‘zlashtirish sifatiga ta‘sir qiluvchi omillarni hisobga olish kerak degan xulosaga keldik. Kattalar aniq maqsadga ega ekanligi yuqori motivatsiyadir boshqa tomondan o‘quv jarayoniga ta‘sir qiluvchi psixologik to‘siqlar borligi til o‘rganish jarayonida yosh xususiyatlari ahamiyatli ekanini ko‘rsatadi.

REFERENCES:

1. Asqarova O‘.M. va boshqalar.Andragogika (o‘quv qo‘llanma). N.2014
- 2.Abdiyev A. 2023. “Pedagog kadrlar malakasini oshirish tizimida andragogik yondashuvni joriy etish”. O‘zbekiston: til va madaniyat 1(4): 4–12.

3. Громкова М.Т., Андрагогика теория и практика образования взрослых. М.: ЮНИТИ-ДИАНА, 2017
4. Кох М.Н., Пешкова Т.Н. Основы педагогики и андрагогики. Учебное пособие. Краснодар. 2015
5. Knowles, M.S. The Modern Practice of Adult Education: from Pedagogy to Andragogy (Rev. Ed.) / M.S. Knowles. – N.Y.: Association Press. – 1980.– 400 p.
6. Мильруд Р.П. Актуальные проблемы языковой андрагогики // Вопросы современной науки и практики. Университет им. В.И. Вернадского. 2016. №1(59) С.176-180
7. Хофизова Л.Ю. Негативное влияние жизненного опыта взрослых обучающихся на процесс обучения иностранному языку // Современные проблемы науки и образования. 2015. № 5.
8. Shodmonova M. Ona tili va adabiyot o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish texnologiyalari: monografiya. Toshkent: Nodirabegim, 2021.-3b.

